

Sosyal Bilimler
EKEV AKADEMİ
dergisi

Makalenin geliş tarihi: 02.02.2025
1.Hakem Rapor Tarihi: 24.03.2025
2.Hakem Rapor Tarihi: 24.03.2025
Yayına Kabul Tarihi: 27.04.2025

eISSN:2148-0710 - pISSN:1301-6229

ONOMASTİK BİR İNCELEME: İĞDIR YÖRESİNDE BAZI HAYVANLARIN ADLANDIRMALARI

Ali KOÇ*

Öz

Onomastik, adların kökenlerini, yapısal özelliklerini ve kültürel bağlamlarını inceleyen bir bilim dalı olarak dilbilim ve kültür araştırmalarında önemli bir yere sahiptir. Adlandırma sistemleri, bireylerin ve toplumların çevrelerini anlamlandırma, düzenleme ve bu düzen içerisindeki unsurları dilsel olarak ifade etme biçimlerini yansıtır. Bu bağlamda, adlandırmalar sadece dilsel bir pratik değil, aynı zamanda bir toplumun tarihsel ve kültürel belleğine ışık tutan araçlar olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmanın amacı, Iğdır yöresinde hayvanların yaş ve cinsiyetlerine bağlı olarak oluşturulan adlandırmaların, Türkçenin tarihsel katmanlarıyla ilişkisini ve bu adlandırmaların yöresel ağız özellikleriyle bağlantısını ortaya koymaktır. Araştırma, nitel bir desen benimseyerek, literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Veriler, yazılı kaynaklar ve ilgili literatürün analiz edilmesi yoluyla toplanmıştır. Iğdır yöresinde hayvanların yaş ve cinsiyetlerine göre oluşturulan adlandırmaların, hem tarihsel dilbilimsel unsurları hem de yöresel ağız özelliklerini barındırdığı tespit edilmiştir. Bu türden adlandırmalar, Türkçenin tarihsel evrelerinden bu yana devam eden dilsel sürekliliğin ve bu sürekliliğin modern varyasyonlarla nasıl biçimlendiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Araştırma sonuçları, Iğdır yöresinde kullanılan adlandırmaların, dildeki tarihsel katmanlarla harmanlanarak günümüze ulaştığını ve bu süreçte bölgesel faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, adlandırmaların yalnızca dilsel bir işlevi olmadığı, aynı zamanda toplumsal yaşamın farklı alanlarında kültürel kimlik, yerel bilgi birikimi ve ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirilebildiği görülmüştür. İlgili sistem, Türk dilinin tarihsel çeşitliliği ve evrimini yansıtmakla birlikte, yöresel ağız özelliklerinin dili nasıl zenginleştirdiğini de göstermektedir. Ayrıca, bu bulgular dilin kültürel işlevlerinin somut olmayan kültürel mirasın korunmasında ne denli önemli bir rol oynadığına dair açık bir örnek teşkil etmektedir. Iğdır yöresindeki hayvan adlandırma pratiklerinin hem dilsel hem de kültürel düzeyde kalıcı bir değer taşıdığı ve Türkçenin etnolinguistik bağlamlarının anlaşılmasına katkı sunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Onomastik, Adlandırma sistemleri, Tarihsel dilbilim, Yerel ağız, Kültürel miras.

An Onomastic Study: Nomenclature of Some Animals in Iğdir Region

Abstract

Onomastics has an important place in linguistics and cultural studies as a branch of science that studies the origins, structural features and cultural contexts of names. Naming systems reflect the ways in which individuals and societies make sense of and organize their environment and linguistically express the elements within this order. In this context, naming is not only a linguistic practice but also a tool that sheds light on the historical and cultural memory of a society. The aim of this research is to reveal the relationship between the names of animals in Iğdir region depending on their age and gender, their relationship with the historical layers of Turkish and the connection of these names with local dialectal features. The research was carried out based on a literature review by adopting a qualitative design. Data were collected by analyzing written sources and related literature. It was determined that the names created according to the age and gender of animals in Iğdir region contain both historical linguistic elements and local dialectal features. Such names are considered as an indicator of the linguistic continuity that has continued since the historical phases of Turkish and how this continuity has been shaped by modern variations. The results of the research reveal that the names used in the Iğdir region have reached the present day by blending with the historical layers in the language and that regional factors are effective in this process. In this context, it has been seen that names do not only have a linguistic function, but can also be associated with cultural identity, local knowledge and economic activities in

* Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, alikocmardin@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9809-3601>

different areas of social life. The system reflects the historical diversity and evolution of the Turkish language, and also shows how local dialectal features enrich the language. Moreover, these findings provide a clear example of how cultural functions of language play an important role in the preservation of intangible cultural heritage. It has been determined that animal naming practices in Iğdır region have a lasting value at both linguistic and cultural levels and contribute to the understanding of ethnolinguistic contexts of Turkish.

Keywords: Onomastics, Naming systems, Historical linguistics, Local dialect, Cultural heritage.

1. Giriş

Dil, insan algısındaki varlık bilgisini işaret ederek toplumların eşyayı algılama, adlandırma ve anlatma biçimlerinde değişiklikler göstermektedir. İnsanlar, varlığı beş duyu organıyla algılamaktadır (Buran & Alkaya, 2011). Onomastik, adların kökenlerini, anlamlarını, yapısal özelliklerini ve kültürel bağlamlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Dilbilim disiplini içerisinde önemli bir alt alan olarak değerlendirilen onomastik, adlandırmaların sadece bireysel veya kurumsal bir tanımlama işlevine sahip olmadığını, aynı zamanda toplumların tarihsel ve kültürel mirasını taşıyan önemli bir yapı olduğunu ortaya koyar. İnsanlık tarihinin erken dönemlerinden itibaren adlandırmalar, çevreyle ilişkimizi anlamlandırmada ve düzenlemede kritik bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda, özellikle hayvan adlandırmaları, kırsal ve hayvancılıkla özdeşleşmiş sosyokültürel yapılarda ekonomik ve sosyal hayatın niteliklerini yansıtan güçlü bir dilsel kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayvanların yaş, cinsiyet ve işlevlerine göre farklı adlandırılması, toplumların dilsel zenginliği kadar, onların çevrelerindeki doğal ve kültürel unsurlarla kurdukları ilişkinin bir göstergesidir.

Hayvanlar, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren, insanoğlunun yaşamını derinden etkilemiş ve hem dilin hem de kültürün önemli bir unsuru olmuştur (Kaval, 2023). Bu bağlamda Türk dil, kültür ve medeniyetinde hayvanların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu doğrultuda, Türk edebiyatındaki pek çok eserde hayvanlara dair çeşitli anlatımlara rastlanmaktadır (Korkmaz, 2021). Orta Asya Türk sanatı, MÖ 8. yy - MS 3. yy arasında hüküm süren Sakalara dayanmaktadır. Sakalar, eşyalarda hayvan figürleri kullanmış, özellikle kılıçlarda kurt başı tasvirleri dikkat çekmiştir (Togan, 1986). İskit ve Hun sanatında hayvan betimlemeleri temel unsurdur (Durmuş, 2002). Barovka, hayvan üslubunun Altay bölgesinden çıktığını belirtmiş, bu figürler Türk destanları ve Orhun Abideleri'nde yer almıştır (Diyarbakirli, 1972; Mert, 2007). Türk dünyasında hayvanlar, dil, kültür ve medeniyetin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Iğdır yöresinde tarih boyunca hayvancılık faaliyetlerinin önemli bir ekonomik ve kültürel alanı olarak tanınmaktadır. Bölgede evcil hayvanların adlandırılmasında kullanılan terimler, yalnızca dilbilimsel bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda bölgenin tarihsel, kültürel ve sosyal yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Hayvanlara, renkleri, çıkardıkları sesler, çeşitli organları veya hareketleri temel alınarak; ayrıca beslenme özellikleri, yaşadıkları ortam ve dönem göz önünde bulundurularak isimler verilmiştir (Efe, 2018). Hayvanların farklı yaşam evreleri ve cinsiyetlerine göre yapılan çeşitli adlandırmalar, dilin farklı katmanlarını günümüze taşıırken, aynı zamanda Türkçenin tarihsel sürekliliği ile bölgesel ağız zenginliklerini bir arada inceleme fırsatı sunmaktadır. Bu türden bir adlandırma sistemi, Türkçenin tarihsel dönemlerinden süregelen dil katmanlarına, morfolojik yapılarına ve semantik çeşitliliğine dair önemli ipuçları barındırmaktadır. Buna ek olarak, Iğdır yöresindeki bu pratikler, yöre halkının hayvancılık gibi gündelik sosyal ve ekonomik faaliyetlerin renkli bir tablosunu sunmakta; dilin ne ölçüde yerel yaşam biçimlerini şekillendirdiğini ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasında taşıdığı değeri gözler önüne sermektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, Iğdır yöresinde hayvanların yaş ve cinsiyetlerine göre yapılan adlandırmaların, Türkçenin tarihsel gelişimindeki dilsel katmanlar ve bölgesel ağız unsurlarıyla olan ilişkisini tespit etmektir. Bununla birlikte, çalışmada, bu adlandırmaların kültürel bir aktarım aracı

olarak halkın hayvancılıkla ilişkilendirdiği bilgi birikimiyle nasıl bir anlam kazandığı da vurgulanmaktadır. Dilin hem tarihsel hem de modern varyasyonlarıyla ortaya çıkan zenginliği ele almak, sadece Iğdır yöresindeki bir uygulamayı detaylandırmakla kalmamış, aynı zamanda Türkçenin çeşitliliğini ve kültürel belleğin dile olan etkisini anlamaya yönelik önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu çalışmada onomastik incelemeler hem tarihsel dilbilimi hem de etnolinguistik yaklaşımları bir arada ele almış ve bu, çalışmayı alana dair özgün bir katkı konumuna getirmiştir.

Araştırmanın özgünlüğü, Türkçenin tarihsel dil katmanları ile Iğdır yöresine ait modern ağız özellikleri arasında bağlantı kurabilme becerisinden kaynaklanmaktadır. Literatürde onomastik araştırmalar sıklıkla kişisel adlara, yer adlarına veya soyadlarına odaklanmışken, zoonim ve zoonimi disiplinlerin çalışma sahasına giren hayvan adlandırmaları (Şahin, 2015) görece az incelenmiş bir alana odaklanması, bu çalışmayı hem yöresel hem de genel Türk dili bağlamında önemli bir yere oturtmaktadır. Ayrıca, hayvan adlandırmalarındaki yaş ve cinsiyete dayalı sistemin incelenmesi, dil ile kültürel pratikler arasındaki etkileşime dair daha geniş bir anlayış sunmaktadır. Bunun yanında, bu adlandırmaların Türkçenin tarihsel gelişimini, somut olmayan kültürel miras bağlamında korunan yönlerini ve modern kullanım biçimlerini bir bütünlük içinde ele alması, çalışmanın özgün katkılarını belirginleştirmektedir.

Bu bağlamda, Iğdır yöresindeki hayvan adlandırma pratiklerinin incelenmesi, sadece dilsel bir inceleme değil, aynı zamanda kültürel belleğin ve toplumsal yaşam pratiklerinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Çalışma, Türkçenin tarihsel çeşitliliğinin bölgesel varyantlarla nasıl şekillendiğini ele alırken, dilin kültürel işlevinin ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasındaki rolünün altını çizmektedir. Dilin dilbilimsel inceliklerini tarihsel ve kültürel bağlamla ilişkilendirerek, Iğdır yöresinde uzun zamandır sürdürülen hayvancılık geleneğinin, bu geleneğin dile nasıl yansıdığını dair yapılacak diğer çalışmalar için de önemli bir referans noktası oluşturması beklenmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, nitel bir desen çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, veri toplama yöntemi olarak literatür taraması kullanılmıştır. Literatür taraması, araştırma çalışmalarında kritik bir aşamadır (Köroğlu, 2015). Bu süreç, belirli bir konuya ilişkin yayımlanmış mevcut çalışmaların mümkün olduğunca kapsamlı, ayrıntılı ve düzenli bir biçimde incelenmesi ve tespit edilmesi olarak tanımlanmıştır (Gash, 1999). Bu bağlamda araştırma kapsamındaki veriler, Türkçenin tarihsel ve çağdaş dönemlerine, dilsel katmanlarına ve bölgesel ağız özelliklerine ilişkin yazılı kaynaklardan elde edilmiştir. Veriler, özellikle hayvan adlandırmalarıyla ilgili tarihsel ve kültürel bağlamları inceleyecek şekilde yapılandırılmış ve sınıflandırılmıştır. Analiz sürecinde, adlandırmaların yapısal, semantik ve tarihsel özellikleri üzerinde durulmuş; bu adlandırmaların Türkçenin tarihsel gelişimi ve yöresel ağızlar bağlamındaki yeri değerlendirilmiştir.

2.2. Araştırma Süreci

Araştırma sürecinde öncelikle Iğdır yöresindeki hayvan adlandırma pratikleri ile ilgili literatür taraması yapılmış ve konuya dair yazılı kaynaklar toplanmıştır. Bu süreçte, Türkçenin tarihsel katmanları, bölgesel ağız özellikleri ve yöresel kültürel bağlama dair bilgiler elde edilmeye odaklanılmıştır. Toplanan veriler, hayvanların yaş ve cinsiyetlerine göre yapılan adlandırmaların onomastik bağlamda incelenmesine olanak sağlayacak şekilde sınıflandırılmış ve analiz edilmiştir. Analiz sürecinde söz konusu adlandırmaların tarihsel, semantik ve yapısal boyutları değerlendirilmiş; adların Türkçenin dilsel sürekliliği içindeki yeri ve yöresel ağız özellikleriyle bağlantısı ortaya konulmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak literatür taraması kullanılmıştır. Türkçenin tarihsel dönemlerine, bölgesel ağız özelliklerine ve kültürel bağlamlara ilişkin yazılı kaynaklar incelenmiş, hayvan adlandırmalarıyla ilgili bilgiler derlenmiş ve analiz edilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Toplanan yazılı kaynaklar, onomastik yöntemlerle analiz edilerek hayvan adlandırmalarındaki yapısal, anlamsal (semantik) ve tarihsel özellikler incelenmiştir. Bu süreçte, adlandırmaların Türkçenin tarihsel katmanlarıyla ve yöresel ağız özellikleriyle olan ilişkisi değerlendirilmiş; dilsel süreklilik ve kültürel bağlam içerisindeki işlevleri ortaya konulmuştur.

2.5. Araştırma Etiği

Bu araştırma, herhangi bir insan veya hayvan denekle doğrudan etkileşim gerektirmediğinden ve veri toplama süreci yalnızca literatür taramasına dayandığından, etik kurul iznine gerek duyulmamıştır. Çalışmada kullanılan tüm veriler, kamuya açık yazılı kaynaklardan elde edilmiş ve akademik araştırma etik kurallarına uygun bir şekilde analiz edilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Onomastik ve Türkçede Hayvan Adlandırmaları

Ad bilimi, varlıkların adlandırma yoluyla sınıflandırılmasıyla ilgilenen; somut ve soyut tüm varlıkların adlarını araştıran bir bilim dalıdır. Bu bağlamda, varlıklar sözcüklerle kimlik kazanırken, sözcükler de adlandırmalarla bir sistem içinde yer bulur. Bu alandaki çalışmalardan en önemlilerinden biri onomastiktir. Yunanca kökenli "onomastikos" (onoma = ad) teriminden türeyen onomastik, adların kökenlerini ve anlamlarını inceleyen bir dilbilim dalı olarak öne çıkar. Özellikle özel adlar üzerinde yoğunlaşan onomastik, dil biliminin adlandırmaları anlamaya yönelik önemli bir alt disiplindir (Saritaş, 2009; Şahin, 2018). Adlandırmalar, genel olarak iki farklı bağlamda ele alınmaktadır. İlk olarak, tür adlarını inceleyen çalışmalar, sözcükler ve kavramlar arasındaki ilişkiyi ele alır. Bu bağlamda, bir kavramın herhangi bir dilde nasıl ifade edildiği ve bu ifade sürecinde hangi unsurların etkili olduğu değerlendirilir (Aksan, 1987). İkinci olarak, özel adlar üzerine odaklanılır ve bu adlar, kökenbilim, tarihsel gelişim ve dil-kültür ilişkileri çerçevesinde incelenir. Bu yaklaşım, özel adların sadece dilsel bir unsur olmadığını, aynı zamanda kültürel ve tarihsel bağlamların bir yansıması olarak karmaşık bir işlev üstlendiğini göstermektedir (Aksan, 1987). Onomastik, adların kökenlerini, anlamlarını ve kültürel bağlamlarını inceleyen önemli bir disiplin olarak, dilbilim ve kültür araştırmalarında geniş bir etki alanına sahiptir. Adlandırmalar, yalnızca bireylerin ve nesnelerin tanımlanmasında kullanılan dilsel araçlar değil, aynı zamanda toplumların tarihsel belleğini, kültürel değerlerini ve sosyoekonomik yapılarını yansıtan kavramlardır. Ad bilimi, farklı dillerde çeşitli adlandırma sistemlerini inceleyen geniş bir araştırma alanını kapsar. Bu alan içerisinde kişi adları (antroponim), yer adları (toponim) gibi yaygın konuların yanı sıra hayvan adları (zoonim), bitki adları (fitonim) gibi daha spesifik alanlar da bulunmaktadır (Karakuş, 1997). Farklı ulusların dilleri üzerine yapılan bu çalışmalar, adlandırmaların dilsel yapılarını, kültürel bağlamlarını ve kullanım alanlarını anlamaya yönelik önemli bilgiler sunar. Ad biliminin bu geniş kapsamını daha iyi kavrayabilmek için, araştırma konularını oluşturan terimler ve inceleme alanları üzerinde durulmalıdır.

İbrahim Şahin, "Adbilim" adlı eserinde ad biliminin (onomastik) inceleme alanlarını detaylı bir şekilde ele almış ve bu alanları belirli kategoriler altında toplamıştır. Şahin'in çalışmasına göre, ad bilimi şu on yedi başlık kapsamında incelenmektedir: Anemonim (rüzgar adları), Antroponim (kişi adları), Astronim (yıldız adları), Dokümantonim (belge adları), Ergonim (örgüt adları), Etnonim (etnik köken adları), Fitonim (bitki adları), Hrematonim (eser adları), Hrononim (zaman adları), Kozmonim

(uzayla ilişkili adlar), Mitonim (mitolojik adlar), Poreyonim (araç adları), Pragmatonim (ürün adları), Planetonim (gezegen adları), Toponim (yer adları), Urbonim (kent adları) ve Zoonim (hayvan adları) (Şahin, 2015). Ad biliminin yalnızca Şahin'in sunduğu kapsamla sınırlı kalmadığı, Avrupa onomastik çalışmaları literatüründe ise farklı kategorilere rastlandığı görülmektedir. Nurettin Sakaoğlu'nun çalışmalarında ise ad biliminin inceleme alanlarının oronym (dağ adları) ve hidronim (göl, nehir, ırmak gibi su adları) gibi kategorilerle genişletildiği ifade edilmektedir (Sakaoğlu, 2001). Bu tür ayrımlar, ad biliminin sadece dilsel bir alan olmadığını, aynı zamanda doğa, kültür ve toplumsal yapılarla ilişkili olduğunu açıkça göstermektedir. Hemen her dilde ve kültürde karşılık bulan bu alanlar, adlandırma sistemlerindeki farklılıkların ve benzerliklerin incelenmesine olanak sağlayarak dilin nasıl evrildiği ve kültürel unsurların dile nasıl yansıdığına dair önemli veriler sunar. Ad biliminin böylesine geniş bir kapsama sahip olması, onu disiplinler arası bir çalışma alanı olarak konumlandırırken hem dilbilim hem de kültürel tarih açısından değerli bir kaynak haline getirmektedir.

Hayvan adlandırmaları da onomastiğin önemli bir alanını oluşturur ve özellikle kırsal toplumlarda hayvancılık faaliyetleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu adlandırmalar, insan-hayvan ilişkilerinin dilsel yansımalarını ve çevreyle kurulan simgesel bağları anlamada merkezi bir rol oynar. Türklerin hayvan terminolojisinde kullandıkları sözcüklerin belirlenmesinde birkaç önemli ölçüt bulunmaktadır. İlk olarak, hayvanların cinsiyetine göre yapılan adlandırmalar önemli bir yer tutar; bu, erkek ve dişi hayvanlar için farklı isimlerin kullanılmasını sağlar. İkinci olarak, hayvanların rengine göre yapılan adlandırmalar, çeşitli renklerdeki hayvanları tanımlamak için özel terimlerin geliştirilmesine yol açar. Üçüncü ölçüt ise hayvanların yaşına göre yapılan adlandırmalardır; bu, genç ve yaşlı hayvanlar için farklı isimlerin kullanılmasını içerir. Dördüncü olarak, hayvanların cinsine göre yapılan adlandırmalar, türler arasındaki farklılıkları ifade etmek için kullanılır (Çağlar, 2019; Efe, 2018). Son olarak, hayvanların yaşam alanına göre yapılan adlandırmalar da önemli bir ölçüttür; bu, hayvanların yaşadığı mekânlara (örneğin; mağara, gökyüzü, yer altı) göre isimlendirilmesini sağlar. Bu ölçütler, Türk dilindeki hayvan isimlendirmelerinin zenginliğini ve çeşitliliğini gözler önüne serer.

Türkçenin Orta Asya'daki ilk dönemlerinden itibaren hayvancılıkla iç içe yaşayan Türk toplulukları, hayvanlarla kurdukları ilişkiyi dilde zengin bir adlandırma sistemiyle şekillendirmiştir. Hayvanların yaş, cinsiyet, fiziksel özellikler veya işlevlerine göre adlandırılması, hem dilin işlevsel zenginliğini hem de toplumun çevresine dair bilgisini görünür kılar. Türkçede bu adlandırmalar sık sık tarihsel ve morfolojik izler taşır; bu durum, dilin geçirdiği tarihsel evrimle birlikte adlandırma sistemlerinin de değişim ve sürekliliğe açık olduğunu göstermektedir. Türk dilinde hayvan adlandırmaları, tarihsel süreç içerisinde kültürel birikimi ve yaşam pratiklerini yansıtan bir yapıdadır. Orhun Abideleri'ndeki hayvan adları, Türklerin yaşam biçimini yansıtmaktadır (Tekin, 2003). Maniheizm inancını benimseyen Uygurlar'ın 9. yüzyılda yazdığı *Irk Bitig*, hayvan adları açısından zengin bir eserdir (Aydoğanlar, 2012). Kaşgarlı Mahmud'un *Dîvânu Lügati't-Türk*'ünde ve Yûsuf Has Hâcib'in *Kutadgu Bilig*'inde de çok sayıda hayvan adı yer alır (Abik, 2009; Tekin, 2017). Ahmed Yesevî'nin *Dîvân-ı Hikmet*'i ve Yûnus Emre'nin eserleri, hayvan adlarını hem gerçek hem de mecazî anlamda kullanmıştır. Yûnus Emre'nin *Dîvân*'ında 56 farklı hayvan adı toplam 202 kez geçmektedir (Buran, 1991; Rıdvanoglu, 2016). Bu eserler, Türk kültür ve edebiyatında hayvanların önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Hayvan adlandırmaları aynı zamanda dil ile kültür arasındaki güçlü bağlantının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu adlandırma sistemleri, yalnızca dilsel bir işlev üstlenmekle kalmaz, aynı zamanda halkın hayvancılık faaliyetlerinden elde ettiği bilgi birikiminin kuşaktan kuşağa aktarıldığı bir araç görevi görür. Örneğin, hayvanların yaş veya cinsiyetine göre detaylı şekilde adlandırılması, dilin toplumsal ve ekonomik işlevselliğini ortaya koyar. Böyle bir sistem, kültürel kimliğin

güçlendirilmesine, yerel bilgi birikiminin korunmasına ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının gelecek nesillere aktarılmasına önemli bir katkı sunar.

Bir dil, bir toplumun üyelerinin ortak katkılarıyla farklı biçimler alır; bu farklı biçimleri yalnızca o toplumdan kişiler kolaylıkla anlayıp kullanabilir. Ağızlar, bir dildeki farklı konuşma biçimlerini temsil eder (Buran, 2015). Ağızlarla ilgili yapılan çalışmalar birçok bilim alanına kaynaklık sağlamaktadır. Yöresel ağızlar, hayvan adlandırmalarında büyük bir çeşitlilik sağlayarak Türkçenin zenginliğini ve farklı coğrafyalardaki varyasyonlarını yansıtmaktadır. Türkiye'nin kırsal bölgelerinde kullanılan adlandırmalar, yerel fonetik ve morfolojik özellikleri barındırarak dilin yerleşmiş varyantlarını oluşturur. Bu durum, bölgesel ağızların Türkçenin bir bütün olarak sürekliliğini nasıl desteklediği konusunda onomastik çalışmalara önemli bir bakış sunar. Bu bağlamda hayvan adları, dilbilimsel bir zenginliğin ötesinde, toplumların kültürel mirasına dair geniş bir perspektif sunar ve dilin bir kimlik inşası aracı olarak işlev görmesiyle daha derin bir anlam kazanır.

3.2. Iğdır Yöresi Ağızlarının Dilsel Özellikleri

Iğdır yöresi ağızları, Türkiye Türkçesinin Doğu Anadolu ağız grubu içerisinde yer almakla birlikte, bölgenin tarihsel, coğrafi ve kültürel yapısıyla şekillenmiş kendine özgü dilsel özelliklere sahiptir. Bölge ağızlarında fonetik, morfolojik ve sözdizimsel açıdan farklılıklar gözlemlenir. Özellikle Azerbaycan Türkçesi ve Doğu Anadolu ağızlarıyla ortak özellikler taşıyan Iğdır ağızlarında ünlü uyumlarına tam uyulmaması, belirli seslerin yutulması ya da değişime uğraması dikkat çeker. Iğdır ili ağızları, Iğdır Azerbaycan Türkçesi ve Iğdır Terekeme ağızları olarak iki alt gruba ayrılmakta ve bu gruplar arasında önemli benzerlikler gözlemlenmektedir. Iğdır Azerbaycan Türkçesi ağızı, yöredeki en kalabalık ve etkin grup olarak öne çıkarken, Iğdır Terekeme ağızı da bu toplulukla sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim, her iki ağızda benzer ses özelliklerinin yanı sıra seslerin kullanımında ortak şekil yapılarını da beraberinde getirmiştir (Koç, 2023). Iğdır ili ağızları, yerel toplulukların sosyal ve kültürel etkileşimleri sayesinde dinamik bir özelleşme sergilemekte ve bu durum, dilin evrimine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, ağızlara özgü kelime dağarcığı ve deyim kullanımları, bu bölgenin kültürel zenginliğini ve dilsel çeşitliliğini ortaya koyarak, Iğdır'ın kültürel kimliğinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

3.3. Iğdır Yöresinde Hayvan Adlandırmaları

Hayvanlar, insanoğlunun yaşamını kolaylaştırmanın yanı sıra, özellikle eski dönemlerde beslenmesine katkı sağlayan önemli varlıklar olarak öne çıkmıştır. Bunun ötesinde, hayvanlar edebi eserlerde de önemli bir rol üstlenmiş; yazarlar tarafından farklı bağlamlarda ele alınarak, özellikleri temelinde insan duygularının ifade edilmesine katkı sunan güçlü göstergeler olarak kullanılmıştır. Yazarlar, duygularını ifade etmek için hayvanların çeşitli özelliklerinden yararlanmışlar; örneğin, sevgilinin gözlerinin ahuya benzetilmesi, benzetme yoluyla etkili anlamlar yaratmaktadır (Murad, 2019). Bu bağlamda, Türkler için hayvanların özel bir önemi vardır. Orhun yazıtlarından itibaren, Türk toplumu hayvanlarla iç içe yaşamış ve Türkologlar eserlerinde sadık dostlarına sıkça yer vermiştir. Özellikle at ve şahin motifleri, Türk destanlarından efsanelere kadar birçok alanda kendini göstermektedir. Edebiyatımızın önemli eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig'de geçen hayvan adları, çeşitli açılardan bize yeni bilgiler sunmaktadır (Abik, 2009). Türkçedeki hayvan adları üzerine yapılan araştırmalar arasında, çevirisini Erhan Aydın'ın yaptığı Pentti Aalto'nun 2000 yılında yayımlanan "Orhun Yazıtlarındaki At İsimleri Üzerine" adlı eseri, hayvan adları üzerine yapılan ilk çalışmalardan biri olarak dikkat çekmektedir. Osman Sertkaya'nın (1995) "Eski Türk Kültüründe At", Şerif Ali Bozkaplan'ın "Kutadgu Bilig'deki Hayvan Adları Üzerine Bir İnceleme" adlı eseri ve Ömer Karpuz ile Zeliha Gaddar'ın 2012 yılında yazdıkları "Süheyl ü Nevbahar"da hayvan adlarıyla ilgili incelemeleri öne çıkmaktadır. Tokyürek (2013), Eski Uyğurcada hayvan adları ve kullanım alanları üzerine yaptığı

çalışmada, bu isimlerin geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu belirtmektedir. Türk dilinin tarihsel dönemlerindeki hayvan adlarıyla ilgili olarak Besli (2010), Toprak (2013), Aydemir (2013), Aydın (2013), Özkan (2013), Gül (2015), Çimen (2015), Danışman (2017), Efe (2017), Eyüpoğlu (2017), Tokay (2018), Özden (2019) ve Bolat'ın (2022) çalışmaları da mevcuttur. Bu çalışmalar, hayvan adlarının dilsel ve kültürel özellikler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Özellikle Iğdır yöresindeki hayvan adlandırma sistemi, hayvan türlerini yaş, cinsiyet ve işlevlerine göre detaylı bir şekilde sınıflandırmaktadır. Bu adlandırmalar, bölgenin dilsel ve kültürel özelliklerini yansıtarak, hayvancılık faaliyetlerinin dil üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Aşağıda, yörede kullanılan adlandırmalar hayvan türlerine göre düzenlenmiştir (Acar, 2018; Koç, 2023; Şahin, 2013).

- **İnek (Sığır):** “*Dişi sığır*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1192).

Erkek: Buzov (yavru), kısır emen, dana (1 yaş), cönge (2 yaş), öküz

Dişi: Buzov (yavru), kısır emen, düye, inek

- **Camış (Manda):** “*Manda, hayvan*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 436).

Erkek: Balah (yavru), kelce, kel

Dişi: Balah (yavru), camış

- **Koyun:** “*Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1492).

Erkek: Emlik, kuzu/guzu, tohlu, ögeç, koç

Dişi: Emlik, kuzu/guzu, şişek, koyun

- **Keçi:** “*Hayvan, geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli dişi hayvan*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1375).

Erkek: Oğlak, teke, seysis, keçi

Dişi: Gıdık, keçi

- **At:** “*Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan tek turnaklı, hayvan, beygir, düldül*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 178).

Erkek: Gulun (yavru), tay, ürkek, at

Dişi: Kurih, gulun (yavru), dayça

- **Deve:** “*Hayvan, geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan binek*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 645).

Erkek: Köşek (yavru), ner

Dişi: Köşek (yavru), maya

- **Köpek:** “*Hayvan, köpekgillerden boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku olan sadık, bekçilik ve avcılık gibi işleri için beslenen memeli hayvan*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1498).

Erkek: Kuçuk (yavru), enik, tula, köpek

Dişi: Kuçuk (yavru), enik, gancık

- **Tavuk:** “*Hayvan, sülüngillerden eti ve yumurtası için yürütülen kümes hayvanı*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 2289).

Erkek: Cüce (yavru), horoz, beçe

Dişi: Cüce (yavru), fere, toyuğ

Bu adlandırma sistemi, hayvanların yalnızca biyolojik farklılıklarını değil, aynı zamanda toplumsal yaşamda ve ekonomik faaliyetlerde oynadıkları rolü de dile taşımaktadır. Iğdır yöresinde kullanılan bu adlar, Türkçenin yerel ağız özelliklerini ve tarihsel zenginliklerini yansıtan önemli bir kültürel miras niteliği taşır.

3.4. Adlandırmaların Tarihsel ve Dilbilimsel Analizi

Bir dilden diğerine yapılan alıntılar dışında kalan dil uyumları, iki dilin ortak bir kökene sahip olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum, sadece yüzeysel benzerliklerden öte, dillerin tarihsel süreç içerisinde nasıl evrildiğine dair derin bir bağlantının varlığını işaret eder. Ancak, bu benzerliklerin sistematik bir şekilde analiz edilerek yorumlanması gerekmektedir; çünkü dil bilimi, bu tür ilişkileri açıklamak ve anlamak için karşılaştırmalı ve tarihsel yöntemler kullanır. Böylece, diller arasındaki etkileşimler ve kökenleri daha iyi anlaşılabilir, dilsel evrimin dinamikleri ortaya konulabilir. Bu bağlamda, karşılaştırmalı-tarihsel dil bilimi, farklı dillerin köklerini ve gelişim süreçlerini belirlemek için kritik bir rol oynar (Meillet, 2022, s. 20). Iğdır yöresi hayvan adlandırma sistemi, yalnızca günlük yaşamın dilsel gereksinimlerini karşılamakla kalmaz; aynı zamanda Türkçenin tarihsel süreç içerisindeki dilsel ve kültürel sürekliliğine dair önemli ipuçları sunar. Bu sistem, bölgenin coğrafî, tarihi ve sosyokültürel özellikleriyle harmanlanan çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Adlandırmalardaki kelimeler; morfolojik, fonolojik ve semantik özelliklere göre incelendiğinde, Türkçenin tarihsel dönemlerinde kullanılan sözcüklerin, bölgesel ağızlarla şekillenerek günümüzde de kendini koruduğu görülmektedir. Türkçenin tarihsel katmanları, bu adlandırmalar içerisinde açık bir şekilde gözlemlenmekte ve adlandırmalarda kullanılan terimler, Türkçenin dil evrimi boyunca meydana gelen değişimlerin ve sürekliliklerin somut örnekleri olarak değerlendirilmektedir.

Adlandırmaların tarihsel analizi, Eski Türkçeden günümüze kadar süregelen bir sürekliliği ortaya koymaktadır. Hayvan adlarına yönelik kullanılan terimlerin birçoğu, Eski Türkçe döneminde de varlık göstermiş olup, eski Türk toplumlarının yaşam biçimini yansıtmaktadır. Küçük ve büyükbaş hayvanların farklı yaşam evrelerine dair kullanılan kelimeler, Eski Türkçede de özel bir anlam alanına sahiptir. Özellikle, Köktürk, Eski Uygur ve Karahanlı dönemlerinde hayvanların adlandırılmasında somutlaştırma ve kodlama yöntemleri kullanılmıştır. Bu durum, Eski Türkçe döneminde Türk dilinin oldukça gelişmiş bir mantık düzeyine sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Efe, 2018). Bu tür terimlerin kullanımı, hayvancılık faaliyetlerinin toplumun ekonomik ve sosyal yapısındaki yerini ve bu faaliyetlerin dile nasıl yansıdığını göstermektedir. İsimlerin bu bağlamda hem anlam hem de yapı açısından aşamalı bir dönüşüme uğradığı, ancak bazı temel özelliklerini koruduğu görülmektedir. Hayvan adlandırmaları sistematik bir şekilde incelendiğinde, yalnızca dilin geçmişten bugüne nasıl evrildiği değil, aynı zamanda toplumun kültürel belleğinin dili nasıl şekillendirdiği de anlaşılmış olur.

Türkçe Sözlük'te "adlandırmak," bir canlıya, bir yere veya bir şeye isim vermek, isim koymak, isim takmak ya da tesmiye etmek şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011). Semantik incelemede hayvan adlandırmaları içindeki anlamların sosyo-kültürel bir bağlamda nasıl şekillendiğini ve evrildiğini ortaya çıkarır. Kelimelerin genel anlamlarının ötesinde, Iğdır yöresi bağlamında kazandığı varyant anlamlar, hayvanların yaş, cinsiyet ve işlevine göre bir sınıflandırma ve bilgi aktarımı aracına dönüşmektedir. Özellikle, belli sözcüklerin toplumsal kullanımda metaforik anlamlar kazanarak yalnızca iletişim amacı değil, aynı zamanda sosyal bilgi birikimini simgesel yollarla aktarmak için kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu tür semantik dönüşümler ile adlandırmaların yalnızca dilde değil, aynı zamanda toplumun günlük yaşamında da işlevselliğe sahip olduğu görülmektedir. Adlandırmaların kültürel ve tarihsel bağlamlarla olan ilişkisi, bu sistemin Türkçe açısından önemli bir etnolinguistik bileşen olduğunu göstermektedir. Bu adlandırma

sisteminde kullanılan kelimeler, sadece birer dilsel araç olmaktan öte, toplumsal hayatın katmanlarını ifade eden bir kültürel miras olarak değerlendirilmelidir. Türkçenin tarihsel dönemlerinde hayvancılık faaliyetleri üzerine şekillenen bu sistem, hayvanların ekonomik ve toplumsal konumuyla dilsel yapılar arasındaki dinamik etkileşimi açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Iğdır'ın kendine özgü ağız özellikleri ile bu adlandırmaların birleşimi, dilin tarihsel geleneklerini ve bölgenin yerel kültürünü harmanlamaktadır.

Iğdır yöresindeki hayvan adlandırma sistemi, dilbilimsel ve tarihsel bir perspektiften değerlendirildiğinde, Türkçenin tarihsel gelişimi süresince meydana gelen dönüşüm ve sürekliliğin önemli bir örneğidir. Hayvanların yaş, cinsiyet ve işlevlerine ilişkin kapsamlı bir sınıflama sunan bu sistem hem dilsel hem de kültürel açıdan incelenmeye değer bir zenginlik barındırmaktadır. Adlandırmalar, dillerin sadece bir iletişim aracı olmadığı; aynı zamanda toplumsal ve tarihsel bağlamların bir yansıması olarak hareket ettiği gerçeğini bir kez daha doğrulamaktadır. Bu nedenle, Iğdır yöresi gibi bölgelerde kullanılan hayvan adlandırma sistemleri, Türkçenin tarihsel sürekliliğini ve bölgesel zenginliğini anlamamıza katkı sağlamanın yanı sıra, bu unsurların korunması ve geleceğe aktarılması açısından da önem taşımaktadır.

3.4.1. Iğdır Yöresinde Bazı Hayvan Adlandırmaların Tarihi Türk Lehçeleriyle Mukayeseli İncelemesi

Türk dili tarihi daha eski dönemlere dayanmakla birlikte, ilk yazılı ürünlerin 8. yüzyılda ortaya çıkması nedeniyle, Türk dilinin 13. yüzyıla kadar olan tarihî dönemi “Eski Türkçe” olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem, “Köktürkçe (8-9. yy.)”, “Eski Uygurca (9-11. yy.)” ve “Karahanlı Türkçesi (11-13. yy.)” şeklinde alt dönemlere ayrılmaktadır. Ahmet Caferoğlu, Türklerin İslam medeniyetine girişleriyle birlikte “Orta Türkçe” döneminin başladığını ifade etmiştir. Ancak Karahanlı Türkçesini, Eski Türkçeden Orta Türkçeye geçiş dili olarak değerlendirmiş ve bunu “Müşterek Orta Asya Türkçesi” olarak tanımlamıştır. Ayrıca, Eski Türkçenin gramer özelliklerinin, küçük değişikliklerle de olsa Karahanlı Türkçesinde devam ettiğini belirtmiştir (Caferoğlu, 1974). Bu tarihi Türk lehçelerinde hayvan adları, dilin zenginliğini ve kültürel mirasını yansıtan önemli bir unsurdur. Bu adlar, Türk toplumlarının hayvanlarla olan ilişkisini ve bu ilişkilerin tarihsel gelişimini gözler önüne sermektedir. Özellikle Köktürk, Uygur, Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Çağatay ve Eski Oğuz Türkçesi gibi farklı dönem ve lehçelerde kullanılan hayvan adları, yalnızca zoolojik terimler değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel anlamlar taşıyan unsurlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, hayvan adlarının sadece birer isim olmanın ötesinde, Türk toplumlarının yaşam tarzını, inançlarını ve kültürel değerlerini yansıttığını göstermektedir. Iğdır yöresinde kullanılan bazı hayvan adlandırmaları, bu tarihi lehçelerdeki durumlarıyla birlikte incelendiğinde, bölgenin kültürel yapısı ve toplumsal ilişkileri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda, hayvan adlarının incelenmesi, dil bilimi ve etnoloji açısından da büyük bir öneme sahiptir. Tarihi Türk lehçelerinde yer alan hayvan adları, sadece dilin zenginliğini değil, aynı zamanda Türk toplumlarının kültürel mirasını ve tarihsel gelişimini de gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, Iğdır yöresindeki hayvan adlarının incelenmesi, dilin ve kültürün nasıl evrildiğini anlamak için önemli bir fırsat sunmaktadır.

At:Köktürk Türkçesinde at, adgır (Bayat & Çınar, 2008);Uygur Türkçesindeat, adgır (Doğan & Usta, 2014); Karahanlı Türkçesindeat, kısırak, katır (Ünlü, 2012b); Harezmi at, aygır(Ünlü, 2012a); Kıpçak Türkçesindeat, ablak, abraş (Toparlı, vd., 2003); Çağatay Türkçesindeat, abraş, ablak, ahta, asav(Bolat, 2022; Ünlü, 2013);Tarama Sözlüğü/ Eski Oğuz Türkçesinde at, kısırak (Kanar, 2011; Tarama Sözlüğü).

İnek: Köktürk Türkçesindeinek, inkek (Bayat & Çınar, 2008); Uygur Türkçesindeinek (Doğan & Usta, 2014); Karahanlı Türkçesindeinek (Ünlü, 2012b); Harezmi inek (Ünlü, 2012a); Kıpçak

Türkçesinde inek, tana, duna, sığır(Toparlı, vd., 2003); Çağatay Türkçesindeinek,gunçacı, sığır, gav, batar, ut, öt(Bolat, 2022; Ünlü, 2013); Tarama Sözlüğü/ Eski Oğuz Türkçesinde inek(Kanar, 2011; Tarama Sözlüğü).

Camış: Köktürk Türkçesindeingek, inek (Bayat & Çınar, 2008); Uygur Türkçesindeinek (Doğan & Usta, 2014); Karahanlı Türkçesindeinek, inek (Ünlü, 2012b); Harezmi Türkçesindeinek (Ünlü, 2012a); Kıpçak Türkçesinde inek, tana, duna, sığır (Toparlı, vd., 2003); Çağatay Türkçesindeinek, sığır, gav, batar, ut, öt (Bolat, 2022; Ünlü, 2013); Tarama Sözlüğü/ Eski Oğuz Türkçesinde inek(Kanar, 2011; Tarama Sözlüğü).

Deve:Köktürk Türkçesindeitebi (Ergin, 1970), tebe, titir, ingen (dişi deve), buğra (erkek deve), botu (deve yavrusu), teve(Bayat &Çınar, 2008); Uygur Türkçesindeiğin (dişi deve), botu (deve yavrusu), teve (Doğan & Usta, 2014); Karahanlı Türkçesindeitebe, tewe, tiwe, tive, tewey, devey (Ünlü, 2012b); Harezmi Türkçesindeiteve, tewe, tive, dive (Ünlü, 2012a); Kıpçak Türkçesindeibey, atın, bedene, arvan, arvana (dişi deve), besrek, buğra (erkek deve), deve, tife, tüve, teve(Toparlı, vd., 2003); Çağatay Türkçesindeingen (dişi deve) ayrı, ayrıç, dive, höge, torum(Bolat, 2022; Ünlü, 2013); Tarama Sözlüğü/ Eski Oğuz Türkçesindeitebe (Kanar, 2011; Tarama Sözlüğü).

Koyun: Köktürk Türkçesindekon, kony(Bayat & Çınar, 2008); Uygur Türkçesindekoy, koyın (Doğan & Usta, 2014); Karahanlı Türkçesindekon, koy (Ünlü, 2012b); Harezmi Türkçesindekoy (Ünlü, 2012a); Kıpçak Türkçesindeişek, koç, tavar, davar, koy, koyın(Toparlı, vd., 2003); Çağatay Türkçesindekoy, koçkar, tul (koyun yavrusu), koyın, cıgılduz (Bolat, 2022; Ünlü, 2013); Tarama Sözlüğü/ Eski Oğuz Türkçesinde koyun(Kanar, 2011; Tarama Sözlüğü).

Keçi: KöktürkTürkçesinde arkar, eçkü (Bayat & Çınar, 2008); Uygur Türkçesinde eçkü, teke, ağdırak (Doğan & Usta, 2014); Karahanlı Türkçesinde eçkü, oğlak(Ünlü, 2012b); Harezmi Türkçesindeoğlak, eçkü (Ünlü, 2012a); Kıpçak Türkçesindeoğalak, ikşi, eçki, çepiş (Toparlı, vd., 2003); Çağatay Türkçesinde üçkü, eçkü (Bolat, 2022; Ünlü, 2013); Tarama Sözlüğü/ Eski Oğuz Türkçesinde keöi, oğlak, çepiş, teke biçimlerinde aktarılmaktadır (Kanar, 2011; Tarama Sözlüğü).

Köpek: Köktürk Türkçesinde it, it(Bayat & Çınar, 2008); Uygur Türkçesindeit, it(Doğan & Usta, 2014); Karahanlı Türkçesindeköpek, it, it (Ünlü, 2012b); Harezmi Türkçesindeit (Ünlü, 2012a); Kıpçak Türkçesindeuruk (köpek yavrusu), külük, kutur, köpek, it köbek kançuk (dişi köpek), itük, enük (Toparlı, vd., 2003); Çağatay Türkçesindekotur, seg, taygan, barak, it (Bolat, 2022; Ünlü, 2013); Tarama Sözlüğü/ Eski Oğuz Türkçesindeköpeg, köpek, it olarak geçmektedir (Kanar, 2011; Tarama Sözlüğü).

Tavuk:Köktürk Türkçesinde tavuk, "takıyu" ve "takıgu" olarak adlandırılmıştır (Bayat & Çınar, 2008). Uygur Türkçesinde "takıgu" ve "tağu" (Doğan & Usta, 2014), Karahanlı Türkçesinde "takuk" (horoz ve tavuk için), "takugu" ve "takuku" (Ünlü, 2012b), Harezmi Türkçesinde "tağuk", "tawuk", "takuk" ve "takagu" (Ünlü, 2012a), Kıpçak Türkçesinde "tokuk", "tavuk", "takuk" ve "tağuk" (Toparlı vd., 2003), Çağatay Türkçesinde "tavuk", "tagug", "tahaku" ve "tavık" (Bolat, 2022; Ünlü, 2013), Eski Oğuz Türkçesinde ise "cuje", "taguk" ve "tavuk" (Kanar, 2011; Tarama Sözlüğü) olarak geçmektedir.

Iğdır yöresinde kullanılan hayvan adları ile tarihi Türk lehçelerindeki hayvan adları arasında güçlü bir bağ ve süreklilik görülmektedir. Bu durum, Türk dilinin tarih boyunca zengin bir kültürel miras taşıdığını ve bölgesel çeşitlilikle birlikte ortak bir dilsel kökene sahip olduğunu göstermektedir. At, inek, deve, koyun, köpek ve tavuk gibi hayvanların adlandırılmasında görülen benzerlikler, Türk toplumlarının yaşam tarzı, ekonomik faaliyetleri ve kültürel değerleriyle yakından ilişkilidir. Iğdır yöresindeki bu adlandırmalar, Türk dilinin tarihsel gelişimini ve kültürel sürekliliğini anlamak için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

3.4.2. Iğdır Yöresinde Bazı Hayvan Adlandırmaların Çağdaş Türk Lehçeleriyle Mukayeseli İncelemesi

Türkçe terimi, dar anlamda yalnızca Türkiye Türkçesini, geniş anlamda ise tüm Türk lehçelerini kapsar. Türkçenin kollarını ayrı diller olarak kabul eden araştırmacılar, bu kolları adlandırırken Türkçe, Azerice, Kazakça gibi terimleri kullanmaktadır. Bu görüşü benimseyenler, Türkçe terimini dar anlamda Türkiye'de konuşulan resmi dil olarak değerlendirirler. Türk lehçelerine özgü adlandırma çabaları Rusya'da başlamış ve Rusça "Turetskiy-Tyurskiy" terimleriyle İngilizce "Turkish-Turkic" terimleri kullanılmaya başlanmıştır (Ercilasun, 2007). Bu noktada, söz konusu görüşlerin dayanağı her ne olursa olsun, dikkate alınması gereken bir gerçek vardır Türkçe ve Türk dilleri tarih boyunca geniş bir coğrafyada, kalabalık topluluklar tarafından konuşulmuş ve yazılmıştır. Bu durum, Türk dilinin zenginliğini ve çeşitliliğini vurgulamaktadır.

Türk dili, edebiyatı ve folkloruna yönelik modern bilimsel çalışmalar, özellikle Türkoloji disiplini çerçevesinde 19. yüzyılda sistematik bir şekilde gelişmiştir. Bununla birlikte, 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlenmesiyle Avrupalı araştırmacılar, Türkçe öğrenimine yönelik sözlükler ve gramer kitapları hazırlamışlardır. Ayrıca, halk edebiyatına ilişkin çalışmalar da halk bilimi terimi kullanılmadan çok daha önce, sınırlı bir kapsamda gerçekleştirilmiştir (Eren, 1998). Bu durum, Türk dili üzerine yapılan çalışmalarda tarihsel derinliğin artışı gözler önüne sermektedir.

At: Iğdır yöresinde at için kullanılan adlandırmalar: Erkek: Gulun (yavru), tay, ürkek, at; Dişi: Kurih, gulun (yavru), dayça. Çağdaş Türk Lehçelerinde "at" için şu adlandırmalar yapılmaktadır: Azerbaycan Türkçesi at; Başkurt Türkçesi at; Kazak Türkçesi at, jılkı; Kırgız Türkçesi at; Özbek Türkçesi at; Tatar Türkçesi at, yılkı; Türkmen Türkçesi at; Uygur Türkçesi at (Komisyon, 1991).

İnek: Iğdır yöresinde inek için kullanılan adlandırmalar şu şekildedir: Dişi sığır, "buzov" (yavru), "kısır emen", "düye" ve "inek" olarak adlandırılmaktadır. Erkek sığır ise "buzov" (yavru), "kısır emen", "dana" (1 yaş), "cönge" (2 yaş) ve "öküz" şeklinde ifade edilir. Çağdaş Türk Lehçelerinde "inek" için şu adlandırmalar yapılmaktadır: Azerbaycan Türkçesi inek; Başkurt Türkçesi hıyır; Kazak Türkçesi sıyr; Kırgız Türkçesi uy, inek; Özbek Türkçesi siğir; Tatar Türkçesi sıyr; Türkmen Türkçesi sığır; Uygur Türkçesi kala, inek, siyir (Komisyon, 1991).

Camış: Iğdır yöresinde at için kullanılan adlandırmalar: Manda, hayvan olarak bilinir ve erkek manda, yavrusu olan "balah" veya "kelce" ve "kel" olarak adlandırılırken; dişi manda da "balah" olarak yavru olduğu gibi "camış" olarak tanımlanır. Çağdaş Türk Lehçelerinde "camış" için şu adlandırmalar yapılmaktadır: Azerbaycan Türkçesi camış; Başkurt Türkçesi buyvol; Kazak Türkçesi eneke; Kırgız Türkçesi buybol; Özbek Türkçesi sigirning bir türü; Tatar Türkçesi buyvol; Türkmen Türkçesi gavmiş; Uygur Türkçesi hökuz, kutaz (Komisyon, 1991).

Deve: Iğdır yöresinde deve, hayvan olarak bilinen, geviş getiren memelilerden biridir; boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü bulunur ve yük taşımakta kullanılan bir binektir. Erkek develere "köşek" (yavru) ve "ner" denirken, dişi develere de "köşek" (yavru) ve "maya" adı verilmektedir. Çağdaş Türk lehçelerinde "deve" kelimesi, Azerbaycan Türkçesinde "deve", Başkurt Türkçesinde "döye", Kazak Türkçesinde "tüye", Kırgız Türkçesinde "tö", Özbek Türkçesinde "tüye", Tatar Türkçesinde "döye", Türkmen Türkçesinde "töge" ve Uygur Türkçesinde "töğü" olarak kullanılmaktadır (Komisyon, 1991).

Koyun: Iğdır yöresinde, koyun, geviş getiren evcil bir hayvan olarak, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilir. Erkek koyunlara "emlik," "kuzu" veya "guzu," "tohlı," "ögeç" ve "koç" denirken; dişi koyunlara ise "emlik," "kuzu" veya "guzu," "şişek" ve "koyun" adı verilmektedir. Çağdaş Türk lehçelerinde "koyun" kelimesi, Azerbaycan Türkçesinde "goyun", Başkurt Türkçesinde "kuyn" veya

"harik" (barani), Kazak Türkçesinde "koyın", Kırgız Türkçesinde "koyun", Özbek Türkçesinde "koy", Tatar Türkçesinde "sarı", Türkmen Türkçesinde "goyun" ve Uygur Türkçesinde "koy" olarak adlandırılmaktadır (Komisyon, 1991).

Keçi: Keçi, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, geniş getiren memeli bir dişi hayvandır; Iğdır yöresinde erkek keçilere oğlak, teke, seyis, dişi keçilere ise gıdık ve keçi denir. Çağdaş Türk lehçelerinde "keçi" kelimesi, Azerbaycan Türkçesinde "keçi" olarak adlandırılırken, Başkurt Türkçesinde "kăzä", Kazak Türkçesinde "eşki", Kırgız Türkçesinde "eçki", Özbek Türkçesinde de "eçki" şeklinde kullanılmakta; Tatar Türkçesinde ise "kəzä" veya "kăcä" olarak ifade edilmektedir. Ayrıca, Türkmen Türkçesinde "geçi" ve Uygur Türkçesinde "öçkä" terimleri de mevcuttur (Komisyon, 1991).

Köpek: Iğdır yöresinde köpeklere yaş ve cinsiyetine göre belirli adlar verilmektedir: Erkek köpeklere "kuçuk" (yavru), "enik", "tula" ve "köpek" denirken, dişi köpeklere ise "kuçuk" (yavru), "enik" ve "gancık" adları verilmektedir. Çağdaş Türk lehçelerinde "köpek" kelimesi, Azerbaycan Türkçesinde "it" veya "köpek", Başkurt Türkçesinde "köpek" veya "it", Kazak Türkçesinde "it", "iyt", "töbet" veya "köbek", Kırgız Türkçesinde "it", Özbek Türkçesinde "it", Tatar Türkçesinde "it", Türkmen Türkçesinde "it" veya "köpek" ve Uygur Türkçesinde "ışt" olarak adlandırılmaktadır (Komisyon, 1991).

Tavuk: Iğdır yöresinde tavuklar için yapılan adlandırmalar erkek tavuğa "cüce" (yavru), "horoz" ve "beçe" denirken, dişi tavuklara ise "cüce" (yavru), "fere" ve "toyuğ" adı verilmektedir. Çağdaş Türk lehçelerinde "tavuk" kelimesi, Azerbaycan Türkçesinde "toyug", Başkurt Türkçesinde "tavık", Kazak Türkçesinde "tavık", Kırgız Türkçesinde "took", Özbek Türkçesinde "tavuk", Tatar Türkçesinde "tavık", Türkmen Türkçesinde "tovuk" ve Uygur Türkçesinde "tohu" olarak adlandırılmaktadır (Komisyon, 1991).

Iğdır yöresindeki hayvan adlandırmaları, Türk dilinin çağdaş lehçeleriyle önemli benzerlikler ve ortaklıklar sergilemektedir. At için "gulun" (yavru), "tay" ve "kurih" gibi terimler, Türkçenin fonetik yapısında ortak kökleri gözler önüne sererken, cinsiyete dayalı adlandırma sisteminin dilsel tutarlılığını da vurgular. Camış için "balah" ve "kelce" terimleri, Türk lehçeleri arasındaki ses benzerliklerini desteklemektedir. Develerde "köşek" ve "ner", koyunlarda ise "kuzu" ve "emlik" gibi ifadeler hem Iğdır'a özgü hem de diğer Türk lehçelerinde paylaşılan kelimelerle önemli bir ilişki kurar. Bu durum, bölgedeki tarımsal kültür ile dili şekillendiren unsurları ortaya koyar. Köpek adlandırmalarındaki çeşitlilik, yaş ve cinsiyet esasına dayalı olarak "kuçuk" ve "enik" gibi terimlerle yansıtılmakta, bu da yerel kültürle paralel bir dil kullanımı göstermektedir. Tavuk adları da benzer niteliği taşır; "cüce" ve "horoz" gibi kelimeler, Türk dilinin zenginliğini ve bölgesel farklılıkların paydosunu ortaya koymaktadır. Iğdır yöresindeki hayvan adları, ses ve şekil özellikleri bakımından çağdaş Türk lehçeleriyle sıkı bir ilişki içinde olup, dilsel ve kültürel etkileşimin derin köklerine işaret etmektedir.

3.5. Köken Bilim Temelinde Hayvan Adları

At: Kelimenin tespit edildiği en eski yazılı kaynak "Kültigin" yazıtıdır (Özkan & Akıl, 2024). Türkçe "at" kelimesi, eski ve yeni diyalektlerde aynı biçimde kullanılmış ve Türkmencede de "at" olarak korunmuştur. Örneğin, Azerbaycan Türkçesinde "at", Halaç Türkçesinde "hat" (başındaki "h" sesi sonradan eklenmiştir), Kazakçada "at", Kırgızcada "at", Özbekçede "ât", Yakutçada "at" ve Çuvaşçada "ut" biçiminde görülmektedir. Çuvaşçada "a" sesinin "u"ya dönüşmesi eski bir ses değişim kuralıdır (ör. Türkçe "kan" ~ Çuvaşça "yun", Türkçe "kanat" ~ Çuvaşça "şunat", Türkçe "altmış" ~ Çuvaşça "utmäl. Eski Türkçede ata "yunt" veya "yont" adı da verilmiştir. Günümüz diyalektlerinde ise "yılki" kelimesi kullanılmaktadır (bk. yılki). Bu bağlamda, Clauson (1972), Şçerbak (1993), Doerfer

(1975), Sevortyan (1974), Eren (1995) ve Nişanyan (2012) gibi araştırmacıların çalışmaları bu konunun dilsel ve tarihsel boyutlarını aydınlatmaktadır.

Camış: *cāmūs* veya *cāmūş* manda, su sığırı" sözcüğünden alıntıdır. Başka bir ifadeyle, manda" kelimesi, "su sığırı" anlamında Arapçadan alınmıştır. Arapça (Suriye) "jâmūs" kelimesi "buffle" anlamına gelir ve bu kelimenin Arapçaya Farsça "gāvmēš" sözcüğünden geçtiği anlaşılmaktadır. Ağızlarda "camız" kelimesinin yanı sıra "kömüş" biçimi de kullanılmaktadır (bk. kömüş). Bu konuda Räsänen (1969) ve Eren (1995) gibi araştırmacılar çalışmalarda bulunmuştur.

Deve: Eski Türkçe *tebē* sözcüğünden evrilmiştir. Deve" (Camelus), boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan yük taşıma hayvanıdır. Türk dillerinde farklı biçimlerde kullanılır: Örneğin, Azerbaycan Türkçesi "dəvə", Türkmen Türkçesi "düye", Kazakça "tüye", Özbekçe "tüye", Yakutça "täbiän". Moğolca "temegen" kelimesinden alındığı düşünülse de, Clauson ve Şçerbak gibi araştırmacılar Türkçeden Moğolcaya geçtiğini savunur (Clauson, 1972; Şçerbak, 1993).

İnek: İnek" kelimesi, Eski Türkçe "iņek" veya "ingek" sözcüğünden türemiştir (Nişanyan, 2012). Bu dönemde kullanılan "-gek" son eki, "eşgek" (eşek) kelimesinde de görülmektedir. Yusuf Has Hacib, "Kutadgu Bilig" adlı eserinde "inek" anlamında "ingek" kelimesini tercih etmiştir.

Keçi: Eski Türkçe *eçkü* sözcüğünden türemiştir. "Keçi" (Capra hircus), eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen evcil bir hayvandır. Orta Türkçede "keçi" Oğuzca bir biçim olarak geçerken, daha yaygın olarak "eçkü" kullanılmıştır. Eski Kıpçakçada da "eçki" biçimi görülmektedir. Günümüzde bazı Türk lehçelerinde "eçki" biçimi hâlâ kullanılmaktadır (ör. Nogayca "eşki", Kazakça "eşki", Şorca "öške"). Türkçe "keçi" ve "eçki" biçimleri arasındaki bağlantı tartışmalıdır. Clauson'a (1972) göre "keçi", Oğuzcada "bozulmuş" bir biçimdir, ancak "keçi"nin "eçkü"den ses değişimiyle türediğini öne sürmüştür.

Koyun: Eski Türkçe *koñ* sözcüğünden türemiştir. Türkçe koyun biçiminin -(u)n küçültme ekiyle yapılmış bir türev olduğu anlaşılıyor: kōñ + -(u)n. Eski Türkçe kōñ biçiminin sonundaki -ñ Türk diyalektlerinde -y'ye çevrilmiştir (Doerfer, 1976; Clauson, 1972; Nişanyan, 2012, Eren, 1995)

Köpek: "Köpek" kelimesinin, köpeğin çıkardığı "göv göv" veya "köv köv" seslerinden türediği düşünülmektedir. Korsch, bu kelimenin Rusça "sobaka" (köpek) sözcüğünden geldiğini öne sürse de bu bağlantı ses açısından sorunludur. Menges, Hint-Avrupa dillerindeki "köpek" anlamındaki kelimelerle ilişki kurmaya çalışmış ve "-ak/-ek" küçültme ekiyle oluşmuş bir biçim olduğunu savunmuştur. Daha sonra Avrasya dillerindeki *kuç-, *kut- ('köpek, köpek yavrusu') biçimlerini incelemiş, ancak "köpek" üzerinde durmamıştır. Şçerbak ise bu konuda temel verileri sıralamakla yetinmiştir (Eren, 1995; Şçerbak, 1993). Başka bir ifadeye göre de Arapça *klb* kökünden gelen *kalb* "köpek" sözcüğünden alıntıdır.

Tavuk: Eski Türkçe *takaqu* veya *takıgu* sözcüğünden evrilmiştir. Tavuk, eti ve yumurtası için yetiştirilen bir kümes hayvanıdır. Türkçe "tavuk" kelimesinin kökeni kesin olarak bilinmemektedir. Ramstedt, kelimenin Moğolca "takiya" (< takiğa) ile bağlantılı olduğunu belirtmiş, ancak bu kelimenin eski bir kültür dilinden kaldığını savunmuştur. Ayrıca, tavuk yetiştirmenin Asya göçebeleri arasında yaygın olmadığı ve kelimenin Arapça veya Çince'den alınmış olabileceği öne sürülmüştür. Ancak Türklerin "yumurta" kelimesini kullanmaları, tavuk yetiştiriciliğini bildiklerini göstermektedir. Brockelmann, kelimenin tavuğun çıkardığı sestten türediğini ifade etmiştir (Eren, 1995; Ramsted, Clauson, 1972).

İğdir yöresinde kullanılan hayvan adları, Türk dillerinin tarihsel ve coğrafi çeşitliliğiyle uyumlu bir şekilde, Oğuz Türkçesi etkisini ve Türkçenin dilsel sürekliliğini yansıtmaktadır. "at" kelimesi, Türk dillerinde olduğu gibi İğdir'da da korunmuş; Çuvaşçada görülen "ut" biçimi gibi eski

ses değişimlerinden etkilenmemiştir. "Camış" veya "camız" kelimeleri, Arapça ve Farsça etkisini yansıtırken, "kömüş" gibi varyantlar yerel ağız zenginliğini göstermektedir. "Deve" kelimesi, Eski Türkçe "tebē" kökünden türemiş ve Iğdır'da Oğuz Türkçesi biçimiyle korunmuştur. Benzer şekilde, "inek" kelimesi Eski Türkçe "iñek" kökünden gelmiş ve Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu Bilig"deki kullanımıyla süreklilik göstermiştir. "Keçi", Eski Türkçe "eçkü" kökünden türeyerek Oğuzca biçimiyle bölgede kullanılmaktadır. "Koyun", Eski Türkçe "koñ" kökünden türemiş ve küçültme ekiyle günümüzdeki biçimine ulaşmıştır. "Köpek" kelimesi, köpeğin çıkardığı sestten türediği düşünülen bir adlandırmayla bölgede kullanılırken, "tavuk" kelimesi Eski Türkçe "takagu" kökünden evrilmiş ve Iğdır'da Oğuz Türkçesi etkisiyle korunmuştur. Bu hayvan adları, Iğdır'ın Türk dili içerisindeki tarihsel sürekliliğini, bölgesel özelliklerini ve kültürel zenginliğini ortaya koymaktadır.

4.Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Iğdır yöresindeki hayvan adlandırmalarının dilsel ve kültürel boyutları incelenerek, Türkçenin tarihsel gelişimi ile bölgesel ağız özellikleri arasındaki ilişkileri tespit edilmiştir. Araştırma bulguları, Türk dilinin zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtan hayvan adlarının dilsel bir işlev üstlenip toplumların kültürel mirasını ve tarihsel belleğini de yansıttığını göstermektedir. Özellikle, hayvanların adlandırılmasındaki çeşitlilik, Türk dilinin morfolojik yapısını ve ses sistemini yansıtırken, aynı zamanda bölgenin sosyo-kültürel yapısını da gözler önüne sermektedir. Araştırma bulguları, hayvan adlarının köken bilimi açısından yapılan incelemelerin, Türk dilinin tarihsel sürekliliğini ve kültürel zenginliğini anlamada önem taşımaktadır. Dilbilimsel açıdan, bu adların fonetik, morfolojik ve semantik yapıları ele alınarak Türkçenin tarihsel katmanlarıyla bağlantıları ortaya konulmuştur. Tarihsel açıdan, Eski Türkçe, Orta Türkçe ve çağdaş Türk lehçeleriyle yapılan karşılaştırmalar, bu adların Türk dilindeki sürekliliğini ve dönüşümünü gözler önüne sermiştir. Elde edilen bulgular, zoonimlerin yalnızca dilbilimsel birer unsur olmadığını, aynı zamanda toplumun ekonomik pratiklerini, kültürel belleğini ve tarihsel sürekliliğini yansıtan birer kod işlevi gördüğünü desteklemektedir. Özellikle hayvanların yaş, cinsiyet ve işlev temelli sınıflandırılması, Türkçenin morfolojik esnekliğini ve somut olmayan kültürel mirasın dil aracılığıyla nasıl korunduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ancak, bu adlandırma sisteminin temelini oluşturan yerel bilgi birikiminin modernleşme ve kentleşme süreçlerinde maruz kaldığı erozyon, dilsel çeşitliliğin geleceği açısından endişe kaynağı olarak değerlendirilebilir. Çalışmada vurgulanan tarihî Türk lehçeleriyle olan köken benzerlikleri (*at*, *inek*, *koyun*), Türk dilinin coğrafi dağılımındaki sürekliliği kanıtlarken Iğdır ağızlarına özgü *cönge* (2 yaşlı erkek sığır) veya *gulun* (at yavrusu) gibi terimler, bölgenin kendine has sosyokültürel adaptasyonlarını yansıtmaktadır. Literatürde zoonim çalışmalarının sınırlı olması bu araştırmayı alana özgün bir katkı haline getirse de, veri toplama yönteminin sadece yazılı kaynaklarla sınırlandırılması, sözlü kültür unsurlarının derinlemesine analizini engellemiştir. Bir başka önem arz eden konu da Türk dilinin tarihsel derinliğini yansıtan Öz Türkçe hayvan adlandırmaları (*at*, *koyun*, *inek*), dilin morfolojik yapısı ve kültürel bellek arasındaki organik bağı somutlaştırmaktadır. Ancak, bu sözcüklerin yerini Farsça, Arapça ve modern dönemde Batı dillerinden alınan terimlere bırakma eğilimi (dilsel ikame), Türkçenin köken zenginliğini tehdit eden kritik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, *"gulun"* (at yavrusu) gibi arkaik bir terimin yerel kullanımdan silinerek *"tay"* gibi yaygınlaşan bir sözcüğe evrilmesi veya *"cönge"* (2 yaşlı erkek sığır) gibi işlevsel bir zoonimin unutulması, yalnızca kelime kaybı değil, aynı zamanda kültürel kodların ve tarımsal pratiklerin dilsel hafızadan silinmesi anlamına gelmektedir. Bu süreç, dilsel çeşitliliğin azalmasıyla birlikte Türkçenin anlamsal katmanlarının sığlaşmasına yol açabilir. Özellikle, yabancı kökenli terimlerin (*"buffalo"* yerine *"camış"*, *"buzağı"* yerine *"dana"* gibi) yaygınlaşması, dilin etimolojik bütünlüğünü zedelemekte ve toplumsal hafızanın dil üzerinden aktarımını sekteye uğratmaktadır. Bazı dil politikalarında standartlaşma çabalarının yerel ağızları marjinalleştirilmesi, bu erozyonu hızlandıran bir diğer faktördür.

Zoonim temelli bu araştırma, geleneksel onomastiğin antroponim ve toponim odaklı yaklaşımından farklılaşarak disiplinler arası bir metodolojiyle alana özgün katkı sağlamaktadır. Metodolojik açıdan, mevcut nitel veri toplama yöntemlerinin (örneğin arşiv taraması) eksiklikleri göz önüne alındığında, gelecekteki çalışmalarda etnografik saha çalışmalarına ve sözlü tarih anlatılarına daha fazla yer verilmesi önerilmektedir. Politika bazında, Iğdır Valiliği ile Kültür Bakanlığı'nın ortaklaşa yürüteceği "Somut Olmayan Kültürel Miras Envanteri" projesi ve UNESCO'nun dil koruma programlarına yönelik fon başvuruları, yerel dil unsurlarının belgelenmesi için kritik önem taşımaktadır. Pratik uygulamalar kapsamında, Iğdır Üniversitesi'nde kurulacak bir araştırma merkezi aracılığıyla dijital zoonim arşivlerinin oluşturulması, interaktif lehçe sözlüklerinin geliştirilmesi ve lise müfredatına Türk dili tarihi ile yerel ağızların entegre edilmesi genç kuşaklarda dil bilincini artıracak stratejiler olarak öne çıkmaktadır. Akademik araştırma boyutunda ise, Iğdır'ın adlandırma sistemlerinin Kars ve Ağrı gibi komşu bölgelerle karşılaştırmalı analizi, etnobotanik-zooteknik verilerle dilbilimsel bulguların kesişiminin incelenmesi ve coğrafi bilgi sistemleri (GIS) teknolojisiyle morfo-semantic dil haritalama tekniklerinin uygulanması, dil-kültür ilişkisinin çok boyutlu anlaşılmasını sağlayacak yenilikçi yaklaşımlar sunmaktadır. Tüm bu öneriler, Türk dilinin kültürel kodlarını koruma ve gelecek nesillere aktarma hedefiyle bütünlüklü bir eylem planı öngörmektedir. Bu bağlamda, hayvan adlandırmalarının dil ve kültür ekseninde ele alınması, milli kimliğin dilsel unsurlar üzerinden korunması ve güçlendirilmesi açısından oldukça değerlidir. Iğdır yöresindeki hayvan adlandırmalarının incelenmesi, dilbilimsel ve etnolojik çalışmalara katkı sağlarken, Türk dilinin zenginliğinin ve derinliğinin anlaşılmasına da yardımcı olacaktır.

5.Kaynakça

- Abik, D. (2009). Kutadgu Bilig'de hayvan adları. *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 33(1), 1-33.
- Acar, Z. Z. (2018). *Her yönüyle Iğdır*. Detamat Tanıtım Tasarım.
- Akıl, U., & Özkan, N. (2024). 18. yüzyıl Türkiye Türkçesi hayvan adları üzerine inceleme. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 584-642. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1350115>
- Aksan, D. (1987). *Her yönüyle dil* (Cilt I). Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Atalay, M. K. (2024). Altay Türklerinde özelliklerine göre hayvan adlandırmaları. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 145-152. <https://doi.org/10.71353/gunaad.1562314>
- Aydemir, A. (2013). Kutadgu Bilig ve Divanü Lugati't Türk'te kuşlar. *International Journal of Social Science*, 6(1), 271-297.
- Aydın, E. (2006, 1 Mayıs). *Bilge Kagan yazıtında geçen kök teyeh hayvan adı üzerine* [Sempozyum Bildirisi]. Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri (ss. 347-356).
- Aydoğanlar, E. (2012). Irk Bitig'de hayvan adları ve hayvanlarla ilişkili kavramlar. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(1), 27-30.
- Bayat, F., & Çınar, M. A. (2008.). *Eski Türkçe sözlüğü*. Ötüken.
- Besli, E. (2010). *Eski ve orta Türkçe hayvan isimlerinin etimolojisi* (Tez No. 264922) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bolat, Ö. H. (2022). Çağatay Türkçesinde hayvan adları. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 75-108.

- Buran, A. (1991). Yunus'ta hayvan adları ve fonksiyonları. *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, 5(2), 117-131.
- Buran, A. (2015). *Türklük bilimi terimleri sözlüğü*. Akçağ.
- Buran, A., & Alkaya, E. (2011). *Çağdaş Türk yazı dilleri I*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford.
- Çağlar, H. (2019). Türk Kültüründe Hayvanlara Verilen Özel Adlar. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5(11), 391-410.
- Çimen, F. (2015). Çağatayca bir hayvan adı üzerine etimolojik bir deneme. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (6), 73-80. <https://doi.org/10.16947/fsmiad.28976>
- Danışman, A. (2019). Kırğızca-Türkçe yaban hayvan adları sözlükçe denemesi. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(19), 149-164.
- Diyarbakirli, N. (1972). *Hun Sanatı*. Milli Eğitim.
- Doğan, İ., & Usta, Z. (2014). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. Altınpost.
- Durmuş, İ. (2002). *İskitlerin kimliği, Türkler* (Cilt 1). Yeni Türkiye.
- E. V. Sevortyan (1974). *Etimologičeskiy slovar' Tyurkskij yazikov*, I-IV. Akademiya Nauk SSSR.
- Efe, K. (2017). Tarihi Türk lehçelerinde alıntı hayvan isimleri. *Route Education and Social Science Journal*, 4(5), 379-393.
- Efe, K. (2018). Eski Türkçe döneminde hayvan türlerinin adlandırılması. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6(4), 329-352.
- Ercilasun, A. B. (2007). *Türk Lehçeleri grameri*. Akçağ.
- Eren, H. (1995). *Türk Dilinin etimolojik sözlüğü*. Kişisel.
- Ergin, M. (1970). *Orhun Abideleri*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Eyüpoğlu, A. (2017). *Kazan-Tatar Türkçesi ile Özbek Türkçesinde hayvan adları ile kurulan atasözlerinin karşılaştırılmalı incelenmesi* (Tez No. 477160) [Yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gash, S. (1999). *Effective Literature Searching for Research (2nd edn)*. Aldershot.
- Gerhard D. (1975). *Türkische und mongolische Elemente im neupersischen*. I-IV. Wiesbaden.
- Gül, M. (2015). Dîvânü Lugâti't Türk'teki hayvan adları üzerine bir inceleme. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 4(15), 1-24.
- Kanar, M. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi sözlüğü*. Say.
- Karakuş, İ. (1997). Türkçe ad bilim (onomastik)'de hayvan adları. *Erdem*, 9(27), 1143-1152.
- Karpuz, Ö., & Gaddar, Z. (2012). Süheyl ü Nevbahâr'da hayvan adları. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(4), 58-83.
- Kaval, Y. (2023). *Tunceli halk kültüründe hayvanlar*. Gece.
- Koç, A. (2023). *Iğdır ili ağızları*. Gece.
- Komisyon. (1963-1982). *Derleme sözlüğü I-XII*. Türk Dil Kurumu.

- Komisyon. (1977). *Tarama sözlüğü I-VIII*. Türk Dil Kurumu.
- Komsyon (1991). *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri sözlüğü*. Kültür Bakanlığı.
- Korkmaz, A. (2021). Şeyhî'nin eserlerinde hayvan adları. *Journal of Turkish Research Institute*, (71), 123-162. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat4468>
- Köroğlu, S. A. (2015). Literatür taraması üzerine notlar ve bir tarama tekniği. *GİDB Dergisi*, (01), 61-69.
- Meillet A. (2022). *Tarihsel dil biliminde karşılaştırmalı yöntem* (Çev. Ed. İlyas Üstünyer) Tılsım.
- Mert, O. (2007). Kazak Türkçesinde hayvan adlarıyla kurulan atasözleri [Sempozyum Bildirisi]. *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyum Bildirileri* (ss. 297-312).
- Nişanyan, S. (2012). *Sözlerin soyağacı çağdaş Türkçenin etimolojik sözlüğü* (6. baskı). Everest.
- Özden, M. (2019). Dîvânü Lügâti't-Türk'te bulunan hayvan adlarının derleme sözlüğündeki izleri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 1479-1502. <https://doi.org/10.33206/mjss.487932>
- Özgür, C. (2009). Kıpçak sahasına ait sözlük ve kaynaklarda at ve atçılıkla ilgili terminoloji, *Turkish Studies*, 4(4), 891-905.
- Pentti, A. (2000). Orhun Yazıtlarındaki at isimleri üzerine (Erhan Aydın, çev.). *Türk Dili* (587), 453-457.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen Wörterbuch der Türksprachen*. Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Rıdvanoğlu, A. E. (2016). *Açıklamalı Divân-ı Hikmet*. Sağlam.
- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk ad bilimi ı-giriş*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu.
- Sarıtaş, S. (2009), Balıkesir üniversitesi öğrencilerinin günümüzdeki adlar ve ad verme hakkındaki görüşleri, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 422-433.
- Sçerbak, A. M. (1993). Etimolojik incelemeler (Enver Aktuna, çev.). *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (7), 187-195.
- Sertkaya, O. F. (1995). *Türk kültüründe at ve çağdaş atçılık*. Resim.
- Şahin, İ. (2015). *Adbilim*. Pegem.
- Şahin, K. (2013). *İğdir ilinin hayvansal üretim yapısı ve potansiyelinin belirlenmesi*. SERKA.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi grameri*. Sanat.
- Tekin, T. (2017). *XI. Yüzyıl Türk şiiri- Dîvânü Lügâti't-Türk'teki manzum parçalar*. Türk Dil Kurumu.
- Togan, Z. V. (1986). Sakalar III. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, (20), 28-32.
- Tokay, Y. (2018). Kitâbu Gülistân Bi't-Türkî'de hayvan adlarının metaforik kullanımları. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 31-52.
- Tokyürek, H. (2013). Eski Uygurcada hayvan adları ve bunların kullanım alanları. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 33(221), 222-281.
- Toparlı, R., & Vural, H., & Karaatlı, R. (2003). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. Türk Dili Kurumu.

Tosun, İ.-Koç, A. (2018, 04-07 Ağustos). *2018 yılında yayınlanan yerli 100 roman adının onomastik bilimi açısından incelenmesi* [Sempozyum Bildirisi]. 2'n International Symposium Humanities and Social Sciences (ss. 23-40).

Türk Dil Kurumu (2009). *Tarama Sözlüğü* (4. baskı). TDK.

Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük* (11. baskı). TDK.

Ünlü, S. (2012a). *Harezmi Altınordu Türkçesi sözlüğü*. Eğitim.

Ünlü, S. (2012b). *Karahan Türkçesi sözlüğü*. Eğitim.

Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Eğitim.